

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.8.09>

Білоус В.Т.

д.ю.н., професор,

професор кафедри фінансового права

Національний університет державної фіскальної служби України

Лозюк О.С.

аспірант

Національний університет державної фіскальної служби України

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У ситуації, яка склалась у країні, мотиватором для сфери меценатства має стати держава за допомогою створення сприятливого податкового клімату для таких ініціатив. Така ідея базується на світовій практиці, а також була викладена у законопроекті «Про меценатство» від 2004 року та двох нормативно-правових актах країн СНД. Такими актами є Модельний закон щодо меценатства та спонсорства, що прийнятий на десятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД 06.12.1997 року, та Модельний закон щодо меценатства та спонсорства, що прийнятий на тридцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД 03.04.2008 року [3;4].

Формулювання завдання дослідження. **Метою статті** є вивчення реформування податкового законодавства як інструменту розвитку меценатства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Законодавча ініціатива пропонувала закріпити визначення поняття «меценат» та створити пільгову систему для меценатів, які інвестують в культуру. Необхідність удосконалення законодавства має дві причини, першою з яких є необхідність створення нового і якісного українського контенту для забезпечення функціонування закону про квоти, а отже, фінансування на всіх стадіях його виробництва,

а другою – заохочення приватного сектору інвестувати в цю галузь, зокрема і за допомогою податкових пільг. Наслідком таких нововведень буде загальноекономічний розвиток держави завдяки експорту новоствореного конкурентоспроможного національного культурного продукту, а також збільшення податкових надходжень до бюджету від розвитку внутрішнього ринку та експорту українських товарів. Завдяки таким змінам започаткується циклічний позитивний процес.

Варто звернути увагу на досвід Південної Кореї, яка завдяки розвитку та експорту культурного продукту змогла збільшити експорт своєї продукції у світі. За даними аналітиків Корейського експортно-імпортного банку, який проаналізував дані протягом 2001–2011 років щодо експорту культурної продукції в 92 країнах світу, підвищення експорту продукції сфери культури на 100 доларів веде до приросту експорту галузей високих технологій на 412 доларів. Згідно з результатами досліджень поширення корейської масової культури призводить до зростання інтересу до вироблених у Південній Кореї товарів. Так, зростання експорту культурної продукції (музики, кіно) на 100 дол. США викликає зростання експорту електроніки (стільникових телефонів, електропобутової техніки) на 395 дол. США, одягу – на 35 дол., продуктів харчування – на 31 дол. США. Якщо дивитися

за часткою приросту, то 1% приросту культурної продукції дає приріст експорту на 0,07%, одягу – на 0,051%, технологічного виробництва – на 0,032%. Такий високий приріст експорту продуктів харчування зумовлений його порівняно невеликими обсягами [8].

Існує також велика необхідність розвитку гастрольного ринку в Україні, який є запорукою культивування музичного ринку та розвитку культури, оскільки сьогодні у світі основним джерелом прибутку у музичній індустрії є гастрольна діяльність.

Україна є вагомим гравцем на карті світу, її населення складає більше 40 мільйонів людей, що є серйозним аргументом, а отже, Україна є серйозним сегментом ринку для міжнародної музичної індустрії. Якщо площа РФ більша за площу України у 28 разів, то населення РФ всього у 3,6 разів більше за населення України.

Гастрольний процес має такий вигляд: артист створює якісний україномовний контент, матеріал знаходить свого слухача, популяризується, через певний проміжок часу артист відправляється на гастролі, отримує прибуток, який є заключним етапом для цього циклу. У результаті ми маємо якісний україномовний продукт, самодостатню музичну індустрію та забезпечених спеціалістів, а також задоволене населення, яке отримує гарне джерело розваг, що є якісним націєтворчим чинником.

Але щоб цей механізм працював правильно, необхідне сприяння приватних коштів на двох етапах, а саме: на етапі виробництва якісного контенту та на етапі створення концертних майданчиків на території України. Як раніше згадувалося, держава повинна стати стимулятором цих питань, надаючи податкові пільги та закріпивши таку державну політику Законом «Про меценатство» і внесенням змін у чинний Податковий кодекс [1].

Сьогодні поняття «меценат» та «меценатство» в українському законодавстві відсутні, проте Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» дає визна-

чення терміна «меценатська діяльність», згідно з яким меценатська діяльність – це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом та іншими законами України [2].

Проте термін «меценатство» раніше вживався у статті 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» № 3091–11 від 7 березня 2002 року (втратив чинність), де зазначалось, що меценатство – це добровільна і безкорисна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги.

Досліджуючи зазначену проблему, нам потрібно чітко з'ясувати значення основних термінів чинного законодавства. Відповідно до статті 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (№ 5073-VI, від 06.11.2016) **благодійна діяльність** – це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара; **благодійник** – це дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності; **меценатська діяльність** – це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом та іншими законами України [2].

Але навіть ці визначення не охоплюють усієї повноти змісту цих понять. Відповідно до статті 1 проекту закону України «Про меценатство», поданого до Верховної Ради 22.09.2004 р. народним депутатом М.Г. Баграєвим (№ 6176), меценатом або меценатською організацією (грантодавцем) може видаватися цільова фінансова допомога (грант) набувачу

меценатської допомоги на безкомпенсаційній основі для реалізації цілей, визначених програмою (проектом) меценатської діяльності. У такому контексті поняття «грантодавець» є тотожним поняттю «меценат».

Науковець Л. Чупрій, досліджуючи це питання, аналізував роботи вченої Н.А. Коловської, яка з'ясувала, що меценатство існувало як специфічна форма благодійної діяльності у культурно-мистецькій сфері, причому не обов'язково безкорисливої [6]. Благодійна діяльність римського патриція Гая Цильнія Мецената, що традиційно вважалась меценатством, переходить до розряду спонсорства, оскільки Гай Цильній Меценат популяризував своє ім'я. Тому спонсорством є і діяльність родини Терещенків, Галаганів та інших, оскільки вона користувалась урядовою підтримкою, що сприяло утвердженню престижу родинного бізнесу. Більшість дослідників вважає, що меценатство та спонсорство – це певні форми благодійництва. Проте громадяни та небюджетні організації, здійснюючи благодійну діяльність, не завжди чітко розмежовують ці форми безкорисливої матеріальної підтримки, оскільки можуть називати це і спонсорством, і меценатством, хоча здебільшого меценатством вважається надання допомоги у реалізації культурних проєктів. У Статті 2 модельного Закону «Про меценатство і благодійну діяльність», прийнятому на десятому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав – учасниць СНД (постанова № 10–8 від 6 грудня 1997 р.), розширюється сфера використання меценатства і зазначається, що меценатство здійснюється з метою надання допомоги у сфері мистецтва, науки, культури, освіти, просвіти для збереження, примноження і поширення духовних цінностей у суспільстві, сприяння розвитку творчих і духовних основ особистості [3].

Відомий український продюсер Олексій Потапенко, аналізуючи сучасний стан і просування україномовного контенту завдяки квотам стверджує, що розвивати винятково мовну тематику добре, але при цьому україн-

ський ринок має мало коштів, тому повинна бути мотивація, щоб автори створювали продукт. Продюсер вважає, що, якщо держава не може допомогти, а лише ставить умови, потрібно зняти оподаткування, покращити систему. Якби держава спростила оподаткування для великих компаній, які хочуть вкластись в шоу-бізнес, ми б залучили інвестиції, адже дуже багато рекламних компаній хочуть це зробити. Для прикладу наводиться досвід Південної Кореї, де влада розробила програму, в якій зняли оподаткування, спростили його для деяких компаній, але в наглядному порядку сказали компаніям KIA та SAMSUNG вкластись в розвиток корейської музики (K-pop). Ці компанії запросили авторів з Європи, які написали пісні, потім створились продюсерські центри, вклалися мільярди доларів в цю систему – і корейська музика стала популярна і відома на увесь світ, вона інтегрувалась у зовнішній світ. Корейські виконавці почали співати змішаною корейсько-англійською мовою, створили величезну базу, в яку бізнес із задоволенням вкладається, адже отримує рекламні площі. Варто лише звернути увагу на такі корейські групи, як “Big Bang” («Біг Бенг»), “PSY” («Псай»). Статистика сайту YouTube за кількістю переглядів станом на 23.06.2019 така: канал “PSY” – 7 116 542 087 переглядів, канал “Big Bang” – 5 311 706 001 перегляд [6].

Популярність південнокорейської масової культури у країнах Азії принесла в економіку країни лише у 2004 році 1,42 млрд дол. у вигляді податку на додану вартість. Відповідно до звіту Корейської торгової асоціації економічний ефект від корейської хвилі у 2004 році склав 0,18% від внутрішнього валового продукту. ВВП Південної Кореї у 2004 році виріс на 4,6% порівняно з минулим роком. Загальний дохід від продажу товарів і послуг галузей культури і туризму, пов'язаний із феноменом корейської хвилі, в Китаї, Японії, Гонконгу, Тайвані і Тайланді склав у 2004 році 2,14 млрд дол. Сегмент обігу південнокорейських товарів, пов'язаних з

таким явищем, як *халлю*, досяг 918 млн дол., що склало 7,2% від всього об'єму експорту країни. Дохід від іноземних туристів досяг 825 млн доларів, що принесло прибуток у вигляді ПДВ на суму 727, 7 млн дол. [7; 9].

Законопроектом «Про меценатство» 2008 року пропонувалось зменшити розмір оподаткування фізичних осіб та підприємств на суму валових витрат у такий спосіб: для підприємств – на суму коштів або вартість майна, добровільно перераховану (передану) для цільового використання з метою реалізації мистецьких проєктів; для професійних творчих працівників – за умови документального підтвердження цільового використання набувачами благодійної допомоги зазначених коштів і майна (у розмірі не більше п'яти відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного періоду). Сума коштів або вартість майна, добровільно перерахована (передана) для реалізації державних цільових програм в галузях культури та мистецтва, науки та освіти може бути не більше десяти відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного періоду [5].

Що стосується фізичних осіб, то пропонувалось зменшити розмір оподаткування на суму коштів або вартість майна, передану платником податку для цільового використання з метою охорони культурної спадщини установам науки, освіти, культури, заповідникам, музеям-заповідникам, зареєстрованим в Україні, у розмірі не більше десяти відсотків його оподатковуваного доходу звітного періоду; суму коштів або вартість майна, передану платником податку для реалізації державних цільових програм в галузях культури та мистецтва, науки та освіти у розмірі не більше десяти відсотків оподатковуваного доходу звітного періоду; кошти, отримані професійними творчими працівниками від благодійників (спонсорів, меценатів) та благодійних організацій для реалізації мистецьких проєктів за умови документального підтвердження цільового використання зазначених коштів [5].

Як бачимо, необхідність прийняття Закону «Про меценатство» є науково та економічно обґрунтованою потребою. Водночас для вирішення питань щодо законодавства про меценатство та благодійну діяльність можна розглянути напрацювання науковця Л. Чупрія, який пропонує додатково наступні кроки: внесення змін у податкові пільги для донорів шляхом збільшення відсотку оподаткованого доходу (прибутку), що включається до валових витрат або податкового кредиту донорів (до 10–20%, як у більшості країн ЄС), звільнення від оподаткування певного відсотку суми окремих пожертв без обмеження загальної суми, встановлення альтернативної податкової бази для звільнених від оподаткування благодійних внесків у межах відсотку валового (сукупного) доходу та/або окремих витрат.

Для вирішення вказаних питань потрібно здійснити такі кроки: 1) звільнення від оподаткування доходів від основної діяльності в межах певної максимальної суми або відсотку загального річного доходу благодійної організації чи доходів від видів діяльності, які звільнені від податку на додану вартість; 2) встановлення чіткого критерію основної діяльності (не більше 40% загального доходу благодійної організації за три роки має надходити від господарської діяльності); 3) поширення на суб'єктів благодійності права на податковий кредит, зменшення ставки податку на додану вартість; 4) підвищення фіксованого розміру звільненої від оподаткування благодійної допомоги фізичним особам; 5) скасування вимог щодо територіального статусу благодійних організацій; 6) визначення особливостей правового статусу меценатів.

Вносячи зміни до податкового законодавства, слід враховувати європейські та світові законодавчі норми, які стимулюють розвиток новітніх форм та тенденцій розвитку благодійної діяльності. Серед них ми можемо назвати відсоткову філантропію – правову норму деяких країн Східної Європи, зміст якої полягає у можливості переадресувати 1% сплаче-

ного податку на суспільні/культурні потреби безпосередньо окремі організації у цій сфері. Такий механізм надання благодійної допомоги є ефективним засобом забезпечення суспільної підтримки та формування громадської відповідальності за культуру [9].

Висновки. Аналізуючи нормативну базу, роботи науковців та практичний досвід музичної індустрії, доходимо висновку, що термін «меценатство» – це добровільна і безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги. Сфера культури потребує розвитку, економіка – росту, а меценатство державного – регулювання та закріплення у нормативній базі пільг для меценатів.

Анотація

Характерною ознакою європейської держави є меценатство та його регулювання на законодавчому рівні. Під час формування та розвитку сучасної української культури, зокрема і музичної індустрії, важливим елементом є її фінансування. Існує багато цікавих авторів, проєктів та завдань для розвитку індустрії, але суттєвою проблемою є відсутність фінансування для належного забезпечення таких проєктів. Держава сприяє розвитку культури. Свідченням цього є те, що 2017 року був створений Український культурний фонд, нині діють різноманітні національні та міжнародні грантові програми підтримки та розвитку культури (Culture Bridges). Але світова практика показує, що весь матеріальний тягар забезпечення сфери культури не можна покладати лише на державу. Існує багато фізичних осіб, юридичних осіб, підприємців та підприємств, які зацікавлені профінансувати проєкти, які їм подобаються, але проблема в тому, що ця зацікавленість не має ніякого зворотного матеріального підкріплення та мотивації. Тому мотиватором для них має стати держава через створення сприятливого податкового клімату для таких ініціатив.

Досвід зарубіжних країн засвідчив, що залучення приватного капіталу до благодійного фінансування культурно-мистецької сфери не є стихійним процесом, а регулюється державною політикою, що спирається на системні наукові дослідження проблеми благодійності. Законодавство зарубіжних країн на практиці демонструє свою ефективність, оскільки передбачає наступне, що сума благодійних внесків вираховується з прибутку благодійника (платника податку) ще до того, як цей прибуток потрапляє у сферу прибуткового контролю. Враховуючи позитивний характер цього досвіду, Україна повинна виробити вітчизняні засади благодійництва та благодійної діяльності, що закріпляться на законодавчому рівні.

Ключові слова: податкове законодавство, меценатство, пільги, гастрольна діяльність, музична індустрія.

Як зазначає науковець С.В. Матяж, досвід зарубіжних країн засвідчив, що залучення приватного капіталу до культурно-мистецької сфери не є стихійним процесом, а регулюється державною політикою, що спирається на системні наукові дослідження проблеми благодійності. Законодавство зарубіжних країн на практиці демонструє свою ефективність, оскільки передбачає наступне, що сума благодійних внесків вираховується з прибутку благодійника – платника податку ще до того, як цей прибуток потрапляє у сферу прибуткового контролю. Враховуючи позитивний характер цього досвіду, Україна повинна виробити вітчизняні засади меценатства, що закріпляться на законодавчому рівні [7].

Bilous V.T., Loziuk O.S. Reforming tax legislation as a tool for patronage development in Ukraine

Summary

Characteristic feature of the European state is patronage and its regulation at the legislative level. During the formation and development of modern Ukrainian culture, in particular the music industry, its financing is an important element. There are many interesting authors, projects and tasks for the development of the industry, but a significant problem is the lack of proper funding for the proper provision of such projects. The state naturally contributes to the development of culture: in 2017 the Ukrainian Cultural Foundation was created, various national and international grant programs for the support and development of culture (Culture Bridges). But world practice shows that the whole material burden of providing the cultural sphere is not enough to rely solely on the state. There are many individuals, legal entities, entrepreneurs and companies interested in financing projects that they like, but the problem arises because there is no reciprocal material reliance on this interest and motivation. Therefore, in this situation, the state should become a motivator in creating a favorable tax climate for similar initiatives.

The experience of foreign countries has shown that the attraction of private capital to charitable financing of the cultural and artistic sphere is not a spontaneous process, but is governed by a state policy based on systematic scientific research of the problem of charity. Legislation of foreign countries in practice shows its effectiveness, as it provides the following: the amount of charitable contributions is deducted from the profit of the patronage (a taxpayer) even before this profit falls into the sphere of profit control. Taking into account the positive nature of this experience, Ukraine should develop domestic principles of patronage and charitable activities that will find legislative consolidation at the state level.

Key words: tax legislation, patronage, privileges, touring, music industry.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
3. Модельний закон щодо меценатства та спонсорства. 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_i44.
4. Модельний закон щодо меценатства та спонсорства. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_e56.
5. Проект Закону України «Про меценатство». URL: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/88197.
6. Битва за українську музику: між зрадою та перемогою. *Інтернет-журнал СЛУХ* : вебсайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bsGzcyndaIk>.
7. Кармаханов М.Ц. Политическое и экономическое влияние корейской волны в начале XXI в. *Вестник Бурятского государственного Университета*. 2013. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/politicheskoe-i-ekonomicheskoe-vliyanie-koreyskoj-volny-v-nachale-xxi-v>.
8. Кукла М.П. Экономические аспекты культурной экспансии Республики Корея. URL: <https://bit.ly/2N9op8l>.
9. About the Korea Creative Content Agency. *КОССА* : вебсайт. URL: <https://www.kocca.kr/img/foreign/file/DirectoryBook.pdf>.